

УДК 502.34

В. І. Гетьман

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України,

вул. Митрополита Василя Липківського, 35, корпус 2, м. Київ, 03035 Україна

e-mail: wi.getman@gmail.com

<https://doi.org/10.53904/1682-2374/2020-22/3>

УПРАВЛІННЯ ЕКОМЕРЕЖЕЮ

Буферні території, екологічна мережа, інтерактивні елементи, ключові території, ландшафтно-територіальна структура, сполучні території

УПРАВЛІННЯ ЕКОМЕРЕЖЕЮ. В.І. Гетьман. – Ідея екологічної мережі – це нинішній погляд природоохоронної науки і практики на "технологію" збереження довкілля. Вона бере свої початки і ґрунтується на концепції біоцентрично-сіткової ландшафтно-територіальної структури. Екомережа є ключовим елементом практичного впровадження екологічної парадигми природокористування, яку можна сформулювати як збереження природного каркасу території. На загальнодержавному, регіональному і локальному рівнях "ядрами" екомережі є природно-заповідні терени загальнодержавного і місцевого значення, що забезпечують структурну організацію національних, регіональних та місцевих схем екомережі. Структурними елементами екомережі є території, що відрізняються за своїми функціями. До структурних елементів екомережі відносяться ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території. При практичному втіленні ідеї екомережі виникають питання, перш за все управлінські. Особливості управління екомережею, треба відмітити, полягають насамперед у тому, що ми маємо справу з об'єктами високої складності, якими є природні комплекси (ландшафти), що її складають. Адаже це зумовлює необхідність врахування складного перебігу процесів ландшафтно-самоорганізації, відкритого характеру цих екосистем, їх функціонування, динаміки тощо. Відтак складним і нерозв'язаним залишається досі завдання – створення механізму управління екомережею – цією, поки що, теоретичною конструкцією. Проблему управління екологічною мережею можна розглядати у двох аспектах: функціональному і структурному. Автор аналізує можливості вирішення цього питання і пропонує схему та окремі аспекти здійснення управлінського процесу при формуванні, відтворенні та використанні екомережі.

УПРАВЛЕНИЕ ЭКОСЕТЬЮ. В.И. Гетьман. – Идея экологической сети – это нынешний взгляд природоохранной науки и практики на "технология" сохранения окружающей среды. Она берет свое начало и основывается на концепции биоцентрично-сетевой ландшафтно-территориальной структуры. Экосеть является ключевым элементом практического внедрения экологической парадигмы природопользования, которую можно сформулировать как сохранение природного каркаса территории. На общегосударственном, региональном и локальном уровнях "ядрами" экосети являются природно-заповедные территории общегосударственного и местного значений, которые обеспечивают структурную организацию национальных, региональных и местных схем экосети. Структурными элементами экосети являются территории, которые отличаются по своим функциям. Структурные элементы экосети включают ключевые, соединительные, буферные и восстановительные территории. При практическом внедрении идеи экосети возникают вопросы, прежде всего управленческие. Особенности управления экосетью, надо отметить, состоят прежде всего в том, что мы имеем дело с объектами высокой сложности, которыми есть природные комплексы (ландшафты), их составляющие. Ведь это предопределяет необходимость учитывания сложного течения процессов ландшафтно-самоорганизации, открытого характера этих экосистем, их функционирования, динамики и т.п. Сложным и неразрешенным остается до сих пор задание – создание механизма управления экосетью – этой, пока что, теоретической конструкцией. Проблему управления экологической сетью можно рассматривать в двух аспектах: функциональном и структурном. Автор анализирует возможности решения этого вопроса и предлагает схему и отдельные аспекты осуществления управленческого процесса при формировании, воспроизведении и использовании экосети.

ABOUT ECOLOGICAL NETWORK MANAGEMENT. V. Getman. – The idea of ecological network is a present view of the nature protection science and practice on "technology" of nature conservation. It starts and bases on the conception of biocentric-network landscape-territorial structure. The ecological network is a key element of practical introduction of an ecological paradigm of nature management. It can be formed as conservation of a natural carcass of the territory. On the national, regional and local levels "nucleuses" of eco-network are the nature protected areas of local importance that provide with a structural organization of the national, regional and local schemes of the ecological network. The structural elements of the eco-network are the territories that differ with functions. The key, connecting, buffer and restorative territories belong to the structural elements of the eco-networks. When practically introducing the idea of the eco-network some problems appear, first of all management one. The peculiarities of eco-network management, it should be noted, are first of all that we deal with objects of high complexity, which are the natural complexes (landscapes) that make it up. This predetermines the necessity to take into account the complex course of the processes of landscape self-organization, the open nature of these ecosystems, their functioning, dynamics, etc. Complicated and undecided task is to establish a mechanism of eco-network management, which is a theoretical construction for the present time. The problem of the eco-network management can be considered in two aspects: functional and structural. The author analyses the possibilities of solution of this issue and proposes the scheme and some aspects of carrying out management process at forming, restoration and use of ecological network.

Постановка проблеми

Загальнодержавною програмою формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки, яка затверджена відповідним Законом України від 21 вересня 2000 р. (за підписом тодішнього Президента України Л. Кучми), було передбачено збільшення площі земель природно-заповідного фонду, як її "зеленого" каркасу, до 10,4% (сучасний відсоток національних парків у Новій Зеландії), а площу мережі загалом до рівня, достатнього для забезпечення екологічної безпеки країни. Програма, як це часто у нас буває, залишилася невиконаною. І сьогоднішній відсоток заповідності в Україні складає тільки 6,61, але зі значними коливаннями по адміністративних областях – від 2,26% (Вінницька обл.) до 15,72% (Івано-Франківська обл.) (Статистичні дані ..., 2019).

Згідно з Законом України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України" площа природно-заповідного фонду (ПЗФ) має бути збільшена до 15% до 2020 р. (Закон ..., 2010). Це завдання передбачено вирішувати як розширенням площ уже існуючих територій та об'єктів ПЗФ, так і створенням нових, чому має передувати виявлення перспективних для заповідання територій, обстеження їх та підготовка наукових обґрунтувань. Слушно зауважити, що оптимальний "процент заповідності" знаходиться (як вважають деякі вчені) десь у межах 30–40% від загальної території країни (Арманд, 1975).

Втім, абсолютно не змінених господарською діяльністю ландшафтів в Україні, вважаєте, не залишилось (кислотні дощі, забруднення повітря і підземних вод тощо). Однак умовно природні ландшафти спостерігаються майже на 40% території України, у мало зміненому вигляді вони збереглися на 19,7% території країни. Це землі, зайняті лісами, чагарниками, болотами тощо. Враховуючи, що лише 44% лісів виконують захисні і природоохоронні функції, можна вважати, що найменш змінені ландшафти становлять 12,7% території України. Це, головним чином, цінні природні ліси, водно-болотні угіддя, природно-заповідні та інші природоохоронні території (Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр.).

Аналіз досліджень і публікацій

На виконання вище зазначеного закону в Україні почалося створення національної екологічної мережі (далі – екомережа). В основу її формування покладена ідея цілісності (холістичності) природи, взаємопов'язаності та нерозривності її складових систем усіх рівнів. Одним з основних завдань екомережі є забезпечення умов відносно безконфліктного функціонування природи і суспільства.

Метою її створення є в міру цілковите відновлення природних середовищ існування дикої флори і фауни, покращання стану збереження компонентів біотичного

різноманіття, зміцнення та розширення (збагачення) екологічних системних зв'язків і функціональної цілісності природних екосистем (Шеляг-Сосонко, Дубина, Вакаренко, 2003). Власне, функціональна цілісність самої екомережі – це нова форма охорони природи, яка в умовах значної господарської освоєності території (фрагментованість) повинна замінити фізичну цілісність природного середовища для забезпечення динамічних процесів в екосистемах.

Відносини, пов'язані з формуванням, збереженням та раціональним, невиснажливим використанням національної екомережі, відповідно до Конституції України, регулюються Законом України "Про екологічну мережу України" від 24 червня 2004 р. № 1864 - IV (далі – Закон України).

Закон України у числі багатьох положень визначив (розділ II, ст. 7) і питання організації державного управління у сфері формування, збереження та використання екомережі. Однак, до кінця нерозв'язаним залишається прикладне питання, власне, щодо практики управління екологічною мережею (включно на національному, регіональному і локальному рівнях).

Мета дослідження

Показати актуальність пошуку нових (креативних) шляхів і форм здійснення структурно-функціонального управління екологічною мережею території України, задля оптимального збереження та охорони ландшафтного і біотичного різноманіття.

Матеріал і методи дослідження

При написанні статті використані власні напрацювання автора (теоретичні і практичні, зокрема під час численних службових відряджень в установи ПЗФ України, керівництва польовими навчальними практиками студентів тощо). Також використані статистичні дані Міністерства екології та природних ресурсів України за 2019–2020 рр., наукові праці М.Д. Гродзинського (1993, 2005, 2014), Д.Л. Арманда (1975), В.Я. Шевчука зі співавторами (Екологічне управління ..., 2004), зарубіжних американських вчених Р. Формана (Forman, 1995) і М. Годрона (Forman, Godron, 1986), чеських ландшафтних екологів – А. Бучека, Я. Лаціни (Бучек и др., 1985) та ін.

При написанні статті автор дотримувався чотирьох рівнів методології науки: філософсько-світоглядного, загальнонаукового, конкретно-наукового (методи ландшафтознавства) і техніки досліджень. Так, для доведення своїх положень було використано аналітичний методологічний прийом (метод аналізу). Також застосовано низку інших методів, зокрема загальнонаукові (логічні) – синтезу, абстракції, індукції і дедукції; конкретно-наукові (методи ландшафтознавства, передусім спостереження, порівняльно-географічний та ін.).

Результати дослідження та їх обговорення

Закон України (ст. 3) визначає екологічну мережу як єдину територіальну систему, що утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біотичного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні. Структурними елементами екомережі є території, що відрізняються за своїми функціями. До структурних елементів екомережі відносяться ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території.

Екологічна мережа згідно з ст. 5 Закону України включає (як складові структурних елементів екомережі) природно-заповідні, курортні і лікувально-оздоровчі, рекреаційні, полязахисні, водоохоронні, інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, луки, сіножаті тощо), землі лісового і водного фондів, водно-болотні угіддя, радіоактивно-забруднені землі (як природні регіони з окремим статусом,

що не використовуються та підлягають окремій охороні).

Вище зазначене поняття екомережі теоретично походить з концепції біоцентрично-сітьової (біоцентрично-мережевої) ландшафтно-територіальної структури (ЛТС) (Гродзинський, 1993). Що розуміється під ландшафтно-територіальною структурою? За М.Д. Гродзинським ландшафтну структуру можна визначити як сукупність ландшафтних територіальних одиниць, конфігураційно та ієрархічно впорядкованих просторовими відношеннями певного типу. Тип відношень між геотопами (елементарними ландшафтними комплексами, фаціями) є основою виділення відповідного типу ландшафтно-територіальних структур.

Засади концепції біоцентрично-сітьової ЛТС наприкінці 70-х років минулого століття сформулювали чеські ландшафтні екологи А. Бучек, Я. Лаціна, І. Лев, У. Зімова (Бучек и др., 1985), американські дослідники Р. Форман (Forman, 1995), М. Годрон (Формон, Годрон, 1986), а також М.Д. Гродзинський (Гродзинський, 1993, 2005, 2014), взявши, у свою чергу, за основу теорію острівної біогеографії Р. Мак-Артура, Е. Вільсона (MacArthur, Wilson, 1967).

Біоцентрично-сітьову ЛТС утворюють біоцентри (біотичні плями), біокоридори та інтерактивні елементи. Вони не вкривають повністю територію, а формують лише "ландшафтну сітку". Буферне ж наповнення, фон, або "тканину" (за Р. Форманом, М. Годроном – "matrix") ландшафту складають антропоїчні угіддя.

У Литві біоцентрично-сітьову структуру назвали екологічним каркасом ландшафту (Гродзинський, 2014). Цей же термін застосовувався також при обговоренні структурної організації екомережі вченими Росії (Елизаров, 1998) та українськими (асканійськими) дослідниками (Гавриленко, 1999).

Суттєвими елементами біоцентрично-сітьової ЛТС є *біоцентри* – ареали, зайняті геотопами з природною рослинністю. Найважливіші їх функції: збереження генофонду рослин і тварин (ландшафту), оптимізуючий вплив на прилеглі геотопи, естетичну привабливість території. Біоцентрам відповідають у Законі України ключові території, як структурні елементи екомережі.

Площа біоцентру повинна забезпечувати умови самовідновлення популяцій, виключати можливість їх деградації і вимирання видів (внаслідок замкненого існування). Наприклад, при середній щільності популяції ведмеда одна особина для нормального існування потребує 1 тис. га малозміненого лісу. Для самовідновлення мінімальна чисельність популяції цього виду повинна становити 50 особин (Гродзинський, 1993).

Загалом, екологами докладається чимало зусиль для пошуку залежностей між числом видів, чисельністю популяцій, видовим насиченням і площею біоцентрів. Так, підмічено, що щільність видів є високою в малих біоцентрах, а із збільшенням їх площі – зменшується. Це пояснюється тим, що в малих біоцентрах створюються сприятливі умови для проживання так званих "галявинних" видів, а у великих біоцентрах їх частка зменшується. При цьому максимальна видова насиченість характерна для місць, площа яких коливається біля 2 га. Зменшення видової насиченості в біоцентрах, менших за 2 га, американський еколог Р. Форман вважає загальною закономірністю (Forman, 1995).

Біокоридор біоцентрично-сітьової ЛТС – це видовжений ареал геотопів з природною або близькою до неї рослинністю, вздовж якого відбуваються біотичні міграції між біоцентрами (лісосмуги, річкові долини, міські бульвари тощо). Крім забезпечення умов міграції видів, біокоридори виконують ще ряд функцій: бар'єрна (снігозатримання, зменшення поверхневого стоку тощо), екологічна (місце зростання і проживання багатьох видів рослин і тварин) і, подібно до біоцентрів – оптимізуючого впливу на прилеглі геотопи, естетичної привабливості території. У Законі України біокоридори – це сполучні території (екокоридори), що сполучають "ключі".

Утім, як бути з неминучими перешкодами (автостради, "спальні райони" міст, промислова забудова тощо) для вільної міграції диких тварин у природі? І чи буде, таким чином, дотримуватися визначений у ст. 4 Закону України принцип цілісності екосистемних функцій складових структурних елементів екомережі при її формуванні та використанні?

Не всі біологічні види, коли йдеться про їх поширення та розселення, мають

однакові екологічні вимоги до середовища. Наприклад, деякі з них: туруни (жужелиці), нарциси, дзвоники тощо – потребують суцільних коридорів. Достатньо навіть розриву в кілька метрів, щоб завадити їх поширенню (Гетьман, 2003).

Інтерактивні елементи у біоцентрично-сітьовій ЛТС подібні до біокоридорів, але не з'єднують біоцентри. Вони відгалужуються від біоцентру або біокоридору і поширюють їх дію на прилеглі території.

У контексті вище розглянутого згадаємо концепцію метапопуляції, висунуту Р. Левінсом на початку 1970-х років і розвинуту І. Ханскі та М. Гіппін (Гродзинський, 2005). Згідно з цією концепцією метапопуляція – це декілька територіально відокремлених популяцій одного виду (субпопуляцій), між якими можливий обмін генами і повторне заселення. З неї випливає, що виживання популяції, розсосередженої між окремими ділянками (плямами) ландшафту, має набагато кращі шанси, ніж виживання популяції, зосередженої в межах одної великої території.

Що таке плями ландшафту? Під біотичними плямами ландшафту М.Д. Гродзинський (2014) розуміє ділянки ландшафту, які сприймаються організмом, як придатні для виконання різних своїх функцій (харчування, розмноження тощо); тут він (популяція) проводить більшу частину свого життя.

Концепція метапопуляції стала основою цілої метапопуляційної стратегії виживання та існування біологічних видів, їх більшої життєздатності у природному середовищі. Територіальним вираженням цієї стратегії і є біоцентрично-сітьова ЛТС.

Отже, метапопуляція – це не просто сукупність декількох ділянок (плям) ландшафту, населених особинами одного виду, а ціла територіальна система, між елементами якої (субпопуляціями) має бути тісний зв'язок, який забезпечується біотичними міграціями.

В умовах сучасних ландшафтів із фрагментованим рослинним покривом більшість популяцій існують у межах окремих ландшафтних плям (територій), не пов'язаних між собою. Тому ці популяції не можуть реалізувати метапопуляційний механізм свого збереження (Гродзинський, 2014).

Власне, з концепції метапопуляції випливає ідея екомережі, практично вагома ідея екології ландшафту: через поєднання ізольованих біотичних плям між собою шляхом міграцій організмів можна створити природну структуру, яка була б ефективною навіть в умовах сильнофрагментованого ландшафту.

Все сказане вище про екомережу (біоцентрично-сітьову ЛТС, метапопуляцію), загалом, є не чим іншим, як відображенням офіційної теоретичної конструкції. При практичному втіленні ідеї екомережі виникли питання, перш за все управлінські. Особливості управління екомережею, треба відмітити, полягають насамперед у тому, що ми маємо справу з об'єктами високої складності, якими є природні комплекси (ландшафти), що її складають. Адже це зумовлює необхідність врахування складного перебігу процесів ландшафтної самоорганізації, відкритого характеру цих екосистем, їх функціонування, динаміки тощо.

Виникає питання: чи думали "батьки" ідеї (концепції) Європейської екомережі (EECONET) у Нідерландах (м. Маастріхт, конференція 1993 р.), де вона народилася і де абсолютно не залишилося корінних екосистем, як практично функціонуватиме екомережа і чи можливе взагалі управління (як таке, не виключаючи адміністративне) нею? Враховуючи рамкові обмеження статті обійдемо подібне питання щодо інших мереж охоронюваних територій: Натура–2000, Смарагдова мережа (Емеральд), мережа природоохоронних територій Всесвітньої спадщини тощо.

Хоча, правду кажучи, нині в Європі якийсь досвід управління екомережами вже існує. Так, у Валлонії (Бельгія) для реального впровадження концепції екомережі почали здійснювати перші комунальні плани розвитку природи. У кожній комуні спеціальне дослідницьке бюро проводить дослідження місцевості, визначає слабкі і сильні сторони елементів екомережі. Причетні до екомережі представники комуні у формі партнерства розподіляються по робочих тематичних групах (природа, туризм, популяризація тощо). Завданням партнерів є узгодження основних напрямів комунальної стратегії в різних галузях управління екомережею. При цьому складаються коротко-, середньо- та

довготермінові програми, в яких передбачаються бюджет, джерела фінансування, строки здійснення заходів тощо. Партнерство організується на трьох рівнях: прийняття рішень, надання консультацій (рекомендацій) попередньому рівню, забезпечення оперативного управління.

Який стан справ з управлінням екомережею у нас, в Україні? Взяти хоча б таку задекларовану Законом України структуру як Координаційна рада з питань формування національної екологічної мережі (далі – Координаційна рада), яку створено Постановою КМУ від 29.11.2001 № 1603 із залученням до її складу представників обласних Держуправлінь екоресурсів (зараз департаменти облдержадміністрацій), управлінь лісового і водного господарств, земельних ресурсів, представників природоохоронних організацій. Розроблено та затверджено відповідне Положення про Координаційну раду. Очолює її міністр природоохоронного відомства. Однак, особливих успіхів у частині управління (координація) функціонуванням екомережі на сьогодні від неї (і загалом подібних рад на місцевому рівні) не видно. Практичні результати якимось затуманені.

Також важливо зазначити, що на сьогодні виникли значні труднощі у впровадженні та управлінні екомережами на місцях. Так, недостатнім є проведення інвентаризації та картографування окремих елементів екомережі як існуючих, так і перспективних. Не визначені умови їх управління та інтеграції в складні системи, які виконуватимуть різні функції і відіграватимуть різні ролі. Загальне управління такими системами включає узагальнення різних видів індивідуального і колективного управління, які часто, з досвіду, протирічать одне одному (Шеляг-Сосонко, Дубина, Вакаренко, 2003).

Проблему управління екологічною мережею можна розглядати у двох аспектах: функціональному і структурному.

Функціональне управління. Поширена думка, що зміст управління загалом (екомережею, зокрема) найбільш чітко проявляється в його функціях (від лат. *functio* – виконання, звершення). Тобто, зміст управління складається з комплексу функцій.

Визначимо функцію управління як відносно самостійну складову управлінської діяльності, в якій відображено владно організуючий вплив суб'єкта управління, спрямований на забезпечення життєво важливих потреб адекватного йому об'єкта управління (Державне управління ..., 1998).

На практиці природоохоронне управління (екомережею) здійснюється через такі основні функції: планування (прогнозування), організація, координація, облік та контроль.

Планування, як функція управління, опосередковується спеціальними юридичними актами-планами, які виражають зміст управління, визначають попередні цілі, завдання і способи їх здійснення.

Організація (від франц. *organisation* – структура; впорядкування) в управлінському процесі включає в себе створення, реорганізацію об'єктів управління (установ ПЗФ), налагодження їх функціонального забезпечення (інформаційного, матеріально-технічного).

Так, організація оптимального природного "каркасу" (екомережі) території (ландшафту) включає вирішення трьох завдань: встановлення оптимального процентного співвідношення природних і господарських угідь, визначення мінімально необхідної площі структурних елементів екомережі і, як наслідок, виявлення оптимальної ландшафтно-територіальної структури.

Функція координації (від лат. *ordinatio* – погодження), основним в якій є узгодження спільних дій учасників управлінських відносин, розуміється нами як встановлення і підтримання зв'язків між елементами системи управління.

Управлінська функція контролю за екомережею полягає в аналізі та порівнянні фактичного стану з плановими завданнями, відхиленнями у їх виконанні, вимогами законодавства (Гетьман, 2005; Державне управління ..., 1998). Фактично, вона проявляється в екологічному моніторингу (загальному, науковому) відповідно до рівнів формування екомережі (національного, регіонального, місцевого).

Функція обліку пов'язана із збиранням, зберіганням, опрацюванням та передачею даних, реєстрацією і групуванням відомостей про діяльність системи управління

(Державне управління ..., 1998). На практиці вона втілюється через складання і ведення кадастрів (від франц. *cadastre* – систематизоване зведення відомостей) основних природних ресурсів.

Структурне управління екомережею (тобто управління згідно з прийнятою управлінською структурою). Що розуміється під структурою як поняттям? Структура (від лат. *structura* – порядок) – "відносно стійка єдність елементів, їх відношень і цілісності об'єкта; інваріантний аспект системи (Философская энциклопедия, 1970).

Існують такі основні структури управління: лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, програмно-цільова та ін. Відповідно до цих структур можна говорити і про такі ж види управління.

Управління з *лінійною* структурою передбачає надходження розпорядження від одного органу до іншого за ієрархією – згори донизу. Для керівника кожного ієрархічного рівня важливо підібрати оптимальну кількість підпорядкованих одиниць, якими можна було б ефективно керувати.

За *функціональної* структури управління загальні для кількох підрозділів функції управління передаються одному органу (підрозділу) або виконавцю. Субординація в управлінні здійснюється за функціями.

Однак, потрібно зазначити, що поділ на функціональний і структурний типи управління певною мірою умовний, бо функції та структури управління взаємопов'язані: функції (форми) управління можуть знаходити своє відображення у структурі органів управління, а управлінські структури проявляють себе у функціях цих органів.

Висновки

Національна екологічна мережа входить складовою частиною до Пан'європейської екомережі. Тому процес управління її формуванням і функціонуванням повинен розглядатися у загальноєвропейському контексті.

Поняття екомережі змістовно близьке до концепції біоцентрично-сітьової ландшафтно-територіальної структури. Відтак управління екологічною мережею в Україні (загальнодержавною, регіональними і місцевими) повинно виходити з цієї концепції.

Особливість управління екомережею полягає насамперед у тому, що ми маємо справу з об'єктами високої складності, якими є природні комплекси (ландшафти), що її складають.

Проблему управління екологічною мережею можна розглядати у двох аспектах: функціональному і структурному.

Значення екомережі зі ступенем господарського освоєння території України буде зростати.

Концепція екомережі – це теоретична конструкція, що враховує різні наукові теорії. Реальне ж її втілення – справа практики управління. Вчені, державні службовці та місцеві користувачі природних ресурсів можуть мати різні думки щодо необхідних дій для її реалізації. Тому у процесі управління екомережею важливим повинно стати досягнення розумного консенсусу між ними усіма.

Загалом, питання управління екомережею в Україні як у теоретичному, так і практичному плані, потребують подальшого серйозного дослідження.

Арманд Д. Л. Наука о ландшафте. Москва : Мысль, 1975. 287 с.

Бучек А., Лацина Я., Лев Й., Зимова Э. Территориальные системы экологической стабильности ландшафта. *Studia geographica*. 1985. № 88. С. 135–150.

Гавриленко В. С. Території природно-заповідного фонду як основа екологічного каркасу системи природокористування південного степового регіону. *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 1999. № 1–2. С. 29–32.

Гетьман В. І. Бажане і реальне про національну екомережу. *Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття* : мат-ли міжнар. науково-практ. конф., присв. 80-річчю Канівського природного заповідника (Канів, 9–11 вересня 2003 р.). Канів, 2003. С. 10–12.

Гетьман В. І. Заповідна справа потребує управління. *Науковий світ*. 2005. № 1. С. 8–9, 30.

Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології. Київ : Либідь, 1993. 224 с.

- Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія. У 2-х т. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2005. Т. 1. 432 с.
- Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія : підручник. Київ : Знання, 2014. 550 с.
- Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. проф. В. Б. Авер'янова. Київ, 1998. 431 с.
- Елизаров А. Экологический каркас – стратегия степного природопользования XXI века. *Степной Бюллетень*. Новосибирск, 1998. № 2. С. 6–12.
- Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України" від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 10.05.2020).
- Статистичні дані Міністерства екології та природних ресурсів України на поч. 2019 р. (Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2018 році. Київ, 2019. 161 с.; Звіти Мінприроди за 2018–2019 рр.).
- Философская энциклопедия : В 5 т. / гл. ред. Ф. В. Константинов ; Науч. совет изд-ва "Советская энциклопедия", Ин-т философии АН СССР. Москва : Советская энциклопедия, 1970. Т. 5. С. 140.
- Екологічне управління : підручник / Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Білявський Г. О. та ін. Київ : Либідь, 2004. 432 с.
- Шеляг-Сосонко Ю. Р., Дубина Д. В., Вакаренко Л. П. Збереження і невиснажливе використання біорізноманіття України: стан та перспективи. Київ : Хімджест, 2003. 248 с.
- Forman R. T. T. Land Mosaics: The ecology of landscapes and regions. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1995. 632 p.
- Forman R. T. T., Godron M. Landscape Ecology. New York : Wiley and Sons, 1986. 305 p.
- MacArthur R. H., Wilson E. O. The theory of island biogeography. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1967. 203 p.

Рекомендує до друку
Гавриленко В.С.